

Flora

Místo zapomnění: Step, odpad
a nový život

Metodický materiál pro práci
s knihou na SŠ

Vypracovala

Mgr. MgA. Eva Navrátilová, Ph.D.

Redakce

Eva Čechová

Kniha

ZBOŘIL, Jonáš. *Flora*. Praha: Paseka, 2024. ISBN 978-80-7637-503-1

Anotace knihy

(převzato z webu nakladatelství *Paseka*): „Adam a Sára, dlouholetí partneři, najdou během nočního návratu domů podivného tvora a rozhodnou se, že ho odnesou do chaty po babičce a druhý den zavolají veterináře. Chata se nachází ve Stepí, části města, která se postupně mění v rumišť s posledními odvážnými a svéráznými obyvateli.

Flora — tak „to“ pojmenují — nevypadá jako nic známého či živého, ovšem Sára si k ní postupně vytvoří pouto. Dvojice se rozhodne ve Stepí zůstat a o Floru se postarat navzdory všemu a všem.

Flora je prozaickým debutem básníka Jonáše Zbořila. Něžná i děsivá novela s prvky dystopie o rodičovství vypráví i o nové přírodě, která nám vzniká pod rukama.

Anotace lekce

Lekce vychází z otázky, co se děje s věcmi, které vyhodíme a na které vzápětí zapomeneme. Žáci nejprve uvažují nad vlastní zkušeností s odkládáním předmětů, poté pracují s básní Jonáše Zbořila ze sbírky *Nová divočina* a s úryvky z prózy *Flora*. Sledují, jak se v textech proměňuje význam slov zapomnění, odpad a nový život. Step ve *Floře* není představena jako prázdné místo, kam věci mizí, ale jako prostor, kde se odložené zbytky dál rozkládají, mísí a proměňují. Lekce vede žáky k citlivějšímu přemýšlení o vztahu člověka, prostředí a toho, co společnost vytěsňuje mimo svůj pohled. Zároveň podporuje práci s metaforou, sdílenou interpretaci a závěrečnou osobní reflexi.

Cílová skupina

Lekce je určena především pro žáky vyšších ročníků středních škol, zejména gymnázií, lyceí a maturitních oborů odborných škol. Vzhledem k tématu i způsobu práce s literárním textem ji lze využít také v nižších ročnících nebo v jiných typech středních škol, pokud vyučující přizpůsobí tempo, míru podpory a náročnost otázek čtenářské zkušenosti žáků. Náročnost nespočívá ani tak v rozsahu četby, jako spíše v práci s metaforickým významem slov a v interpretaci literárního prostoru Stepí. Základní struktura a smysl lekce přitom zůstávají zachovány.

Časová dotace

45 min.

Klíčová slova

zapomnění, odpad, nový život, dystopie, vytěsnění, environmentální výchova

Cíle lekce

- Žák rozvíjí schopnost interpretovat literární text v souvislosti s environmentálními a společenskými otázkami.
- Žák zkoumá, jak literatura narušuje běžné představy o odpadu jako o něčem neviditelném, bezcenném nebo definitivně odloženém.
- Žák si uvědomí, že nový život nemusí být zobrazován jako čistý, krásný nebo jednoznačně nadějný, ale může vznikat i z nejednoznačných a znepokojivých podmínek.
- Žák rozvíjí schopnost sledovat proměnu významu slov zapomnění, odpad a nový život v průběhu práce s literárním textem.
- Žák je veden k přesnému opírání interpretačních závěrů o konkrétní slova, obrazy a formulace v textu.
- Žák rozvíjí citlivost k tomu, jak literatura dokáže zviditelnit souvislosti mezi člověkem, prostředím a materiálními stopami lidské činnosti.

Rámcově vzdělávací program

- Lekce je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro gymnázia (RVP G) v oblasti vzdělávání Český jazyk a literatura, konkrétně v okruhu Literární komunikace. RVP G mezi očekávané výstupy uvádí, že žák: „*na konkrétních příkladech popíše specifické prostředky básnického jazyka a objasní jejich funkci v textu*“ a zároveň „*rozliší a specifikuje jednotky vyprávění (časoprostor, vypravěč, postavy) a zhodnotí jejich funkci a účinek na čtenáře*“ (RVP G, s. 14).

Tyto výstupy jsou v lekci naplňovány prostřednictvím práce s básní ze sbírky *Nová divočina* a s úryvky z prózy *Flora*. Žáci sledují metaforické zobrazení zapomnění, odpadu a nového života a zároveň interpretují literární prostor *Stepi* jako významotvorný časoprostor, nikoli pouze jako kulisu děje.

Lekce zároveň odpovídá učivu zaměřenému na „jazykové, kompoziční a tematické prostředky výstavby literárního díla“, zejména na tropy, motiv a téma (RVP G, s. 15).

- Lekce je zároveň v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro střední odborné vzdělávání (RVP SOŠ) (zde využit RVP pro obor 53–41–M/03) v oblasti Estetické vzdělávání, zejména v okruzích Literatura a ostatní druhy umění a Práce s literárním textem. RVP SOŠ vymezuje literární výchovu mimo jiné jako poznávání „*umění jako specifické výpovědi o skutečnosti*“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Dále uvádí, že žák „*text interpretuje a debatuje o něm*“ a „*vyjádří vlastní prožitky z recepce daných uměleckých děl*“ (RVP 53–41–M/03, s. 41).

Tyto výstupy jsou naplňovány společnou interpretací literárních ukázek, diskusí nad obrazem Stepi a závěrečnou reflexí, v níž žáci formulují, jak se proměnil jejich pohled na slova zapomnění, odpad a nový život. Lekce zároveň rozvíjí schopnost opírat interpretační závěry o konkrétní jazykové prostředky, obrazy a motivy v textu.

- Lekce se přirozeně vztahuje také k průřezovým tématům vymezeným v RVP. V RVP G se dotýká především Environmentální výchovy, která zdůrazňuje potřebu propojovat poznatky z různých oborů při přemýšlení o environmentálních problémech a uvádí i otázku třídění odpadu jako jeden z příkladů vztahu člověka k prostředí (RVP G, s. 76). Tematický okruh Člověk a životní prostředí se ptá mimo jiné na to, jak člověk ovlivňuje životní prostředí, jaké zdroje využívá a jaké jsou příčiny a důsledky globálních ekologických problémů (RVP G, s. 77).

V RVP SOŠ lekce souvisí s průřezovým tématem Člověk a životní prostředí, jehož cílem je vést žáky k pochopení souvislostí mezi jevy v prostředí a lidskými aktivitami, k porozumění vztahu člověka a přírody a k respektování principů udržitelného rozvoje (RVP 53–41–M/03, s. 69). V této lekci se uvedené téma neotevírá jako faktografický výklad o ekologii, ale prostřednictvím literárního textu, který zviditelňuje, že to, co člověk odkládá mimo svůj pohled, nezaniká, ale může se vracet v jiné podobě a vstupovat do nových vztahů mezi člověkem, prostředím a materiálními stopami civilizace.

Potřebné pomůcky

vytištěné literární úryvky (báseň ze sbírky *Nová divočina* a úryvky č. 1 a 2 z prózy Flora), pracovní list či papír nebo sešit pro žákovské odpovědi, psací potřeby, volitelně tabule

Další možné náměty pro práci s knihou

- V rámci metodiky pro projekt *Czechia 2026* je k dispozici doplňková lekce věnovaná práci s vybranými úryvky z novely *Flora* (*Kdo je Flora? Péče, pojmenování a lidská potřeba vztahu*). Lekce se zaměřuje na téma péče, rodičovství a pojmenování bytosti, kterou nelze jednoznačně zařadit. Žáci v ukázkách sledují, jak postavy o Floře mluví, jak se jejich pojmenování liší a co tyto rozdíly vypovídají o jejich vztahu k ní. Práce s textem vede k interpretaci nejednoznačných situací a k diskusi o tom, zda péče vychází pouze z potřeb opečovávaného, nebo také z potřeb a představ pečujících postav.
- Próza *Flora* nabízí výraznou příležitost pro srovnání s předchozí básnickou tvorbou Jonáše Zbořila, zejména se sbírkou *Nová divočina*. V textu Flory je patrná blízkost básnickému jazyku, a to především v metaforičnosti, zkratkovitosti vyjádření a ve výrazné obraznosti. Se žáky lze sledovat, jak sbírka *Nová divočina* vytváří určitý imaginativní časoprostor, který *Flora* dále rozvíjí v podobě prozaického příběhu. Vhodná je také práce s vybranými pasážemi *Flory*, které lze převést do veršové podoby a zkoumat, jak členění textu ovlivňuje rytmus, významové důrazy a vnímání hranice mezi poezií a prózou.
- *Flora* může být vhodným východiskem pro práci s metodami dramatické výchovy, zejména pro lekci vedenou formou strukturovaného dramatu. Výrazný potenciál má především závěrečná situace, v níž vypravěč stojí před rozhodnutím, zda má o Floru nadále pečovat, nebo ji vrátit na

místo, kde ji se Sárou našli. Tento moment umožňuje otevřít řadu etických otázek spojených s odpovědností, péčí, strachem i hranicemi lidského rozhodování. Dramatická výchova zde žákům umožňuje vstoupit do modelové situace, promýšlet různé postoje postav a formulovat vlastní argumenty. Zároveň může posílit jejich motivaci k následné četbě celé knihy.

- Při práci s *Florou* lze věnovat pozornost oslabení antropocentrického pohledu na svět. Člověk v textu nevystupuje jako jednoznačný střed dění ani jako ten, kdo prostředí plně ovládá. Významnou roli naopak získává Step, divočina a zvláštní forma života vzniklá na pomezí přírodních procesů a zbytků civilizace. Se žáký je možné sledovat, jak text proměňuje obvyklou hierarchii mezi člověkem a prostředím a jak zobrazuje přírodu či krajinu jako autonomní, nevyzpytatelnou a obtížně kontrolovatelnou sílu. Tato rovina nabízí prostor k diskusi o vztahu člověka k prostředí, které jej přesahuje.
- *Floru* lze vztáhnout také k současným debatám o umělé inteligenci, technologiích a proměňujících se představách o vědomí. Postava Flory není v textu jednoznačně zařaditelná: není zcela jasné, jaký typ vědomí má, jak vnímá okolní svět ani jakým způsobem komunikuje. Projevuje se však jako autonomní bytost, která vysílá signály, reaguje a vyvolává potřebu vztahu. Tato nejednoznačnost může být využita k diskusi o tom, podle čeho určujeme, co je živé, co má hodnotu a jaké projevy považujeme za známky vědomí, citlivosti nebo schopnosti komunikace.
- Vzhledem k tomu, že Flora není v textu nikdy popsána zcela jednoznačně, nabízí se propojení literární výchovy s výtvarnou výchovou. Žáci mohou na základě četby vytvořit vlastní vizuální podobu Flory a následně reflektovat, z jakých slov, obrazů či detailů v textu při své práci vycházeli. Taková aktivita umožňuje ukázat, že výtvarné zpracování literární postavy nemusí být pouze ilustrací, ale může fungovat jako interpretační nástroj. Porovnání jednotlivých výtvarných řešení může vést k diskusi o tom, jak rozdílně čtenáři konkretizují nejednoznačně popsanou bytost a jakou roli v tom hraje jejich vlastní představivost.
- Prostor *Flory* je možné propojit s konkrétním městským prostředím, které autora inspirovalo, zejména s pražskými zahrádkářskými koloniemi a periferními oblastmi města (Slatiny). Vhodným rozšířením práce s knihou může být vycházka nebo terénní výuka, při níž by žáci četli vybrané úryvky přímo v podobném prostředí. Mohou sledovat hranici mezi městem a přírodou, přítomnost odpadu, zbytků lidské činnosti i proměnu prostoru na okraji města. Četba mimo školní třídu může posílit vnímání literárního prostoru a propojit text s konkrétní zkušeností místa.
- *Flora* otevírá také téma neplodnosti, rodičovství a péče. Ústřední dvojice, vypravěč a Sára, nemůže mít dítě a rozhodne se pečovat o neidentifikovatelnou bytost nalezenou ve Stepí. Kniha tak umožňuje citlivě promýšlet nejen rané rodičovství, ale také nenaplněnou touhu po dítěti a různé podoby péče. Sára se ve vztahu k Floře začíná realizovat v mateřské roli, přestože Flora neodpovídá běžné představě dítěte ani jednoznačně živé bytosti. Při práci se středoškolskými žáky je vhodné toto téma otevírat citlivě a s ohledem na vyspělost konkrétní třídy.

- Významný prostor pro další práci s knihou nabízí intertextualita, zejména propojení Flory s pohádkovým příběhem o Otesánkovi. Tuto souvislost přímo podporuje skutečnost, že jsou v textu Flory citovány Hrubínovy verše. Se žáky lze sledovat, jak Zbořil navazuje na známý motiv neobvyklého „dítěte“, které vzniká z lidské touhy, péče a potřeby zaplnit prázdné místo, ale zároveň tento motiv posouvá do současného a znepokojivě nejednoznačného kontextu.

Tento materiál byl připraven v rámci projektu Czechia 2026 – čestné hostování ČR
na Frankfurtském knižním veletrhu.
www.czechia2026.com

Evokace (celkem cca 13 min.)

Poslední věc, kterou jsem vyhodil/a (5 min.)

Vyučující zadá podnět:

- Vybavte si poslední konkrétní věc, kterou jste vyhodili. Nemusí jít o nic významného – může to být obal, jídlo, papír, rozbitá věc, starý předmět apod.

Žáci ve dvojicích diskutují o odpovědích na otázky:

- *Co to bylo?*
- *Proč jste se toho zbavili?*
- *Kam podle vás ta věc potom zmizela?*
- *Vzpomněli byste si na tuto věc ještě dnes, kdyby nepřišla tato otázka?*

Následuje krátké sdílení v plénu.

Zapomnění, které se vrací (8 min.)

Vyučující žákům předloží krátkou **báseň Jonáše Zbořila ze sbírky Nová divočina**. Báseň zobrazuje zapomnění jako prostor, do něhož je možné odkládat odpad, ale který se postupně přeplňuje a začíná se vracet zpět. To, co je do něj odloženo, nezůstává bezpečně stranou: zapomnění přetéká, podemílá hlínu, vrací se v potocích, vstupuje do těl zvířat a nakonec padá zpět z nebe. Text tak narušuje představu, že to, co člověk vytěsní nebo odloží, skutečně zmizí.

Žáci mají při čtení sledovat, jestli se v ní zapomenutí chová jako něco, co opravdu zmizelo – nebo spíš jako něco, co se někde hromadí a vrací.

Otázky k textu:

- *Jak se v básni proměňuje běžná představa zapomnění?*
- *Působí zde zapomnění jako nepřítomnost, nebo jako něco hmotného a přítomného?*
- *Jak báseň navazuje na úvodní otázku, co se děje s věcmi, které vyhodíme?*

Vyučující poté naváže: „Báseň, se kterou jsme pracovali, pochází ze sbírky Nová divočina. Další knihou Jonáše Zbořila je próza Flora, která jako by v krajině Nové divočiny pomyslně pokračovala. Odehrává se v blízké dystopické budoucnosti, zejména v prostoru zvaném Step. Step je oddělena zdí od města a je tvořena divokou přírodou, odpadem a tím, co lidská civilizace odkládá mimo svůj pohled. Nyní se do Stepí vydáme spolu s vypravěčem a budeme sledovat, jestli je opravdu možné nazvat ji místem zapomnění.“

Uvědomění (celkem cca 28 min.)

Je Step opravdu místem zapomnění? (16 min.)

Žáci čtou **úryvek č. 1** z *Flory*. Text uvádí žáky do prostoru Stepí, která je tvořena divokou přírodou, odpadem a zbytky městské civilizace. Vypravěč ji vnímá jako místo, kde vyhozené věci nezmizely, ale zůstávají přítomné jiným způsobem: rozkládají se, mísí se s prostředím a mohou dát vzniknout něčemu novému. Důležitý je také obraz Stepí jako živého organismu, který s odloženým materiálem dále pracuje.

Před čtením dostanou jednoduché zaměření:

- Při čtení si všimněte, co všechno ve Stepí zůstává po lidech a co se s tímto materiálem dál děje.

Žáci pracují ve dvojicích s otázkami:

- *Jak na vás Step v tomto úryvku působí? Vyberte z textu dvě až tři slova nebo slovní spojení, která jsou podle vás pro její obraz nejdůležitější.*
- *Vypravěč si přečte, že „Step je místo zapomnění“, ale hned dodá: „Nezdá se mi to.“ Proč mu toto označení podle vás nesedí?*
- *Co se ve Stepí děje s věcmi, které město vyhodilo?*
- *Proč je podle vás Step popisována jako tělo nebo živý organismus? Co tento způsob popisu mění na našem vnímání odpadu?*

Na závěr žáci doplní věty:

- *Step není místem zapomnění v tom smyslu, že _____.*
- *Je spíš místem, kde _____.*

Následuje sdílení v plénu. Vyučující může diskusi vést ve třech krocích:

- *Která slova z úryvku podle vás nejvýrazněji vytvářejí obraz Stepí?*
- *V čem je Step místem zapomnění – a v čem naopak není?*
- *Proč je důležité, že Step není popsána jako hromada věcí, ale téměř jako tělo?*

Co čekáme od nového života? (12 min)

Vyučující naváže na předchozí úryvek: „V předchozím úryvku jsme sledovali Step jako místo, kde vyhozené věci nemizí, ale dál se rozkládají, míchají a srůstají s prostředím. V knize se ukáže, že Step je v jistém smyslu plodná: z odpadu, divoké přírody a rozkladu vznikne Flora, zvláštní bytost na pomezí organického a anorganického, živého a neživého. Mladý pár ji ve Stepí najde a začne o ni pečovat. V následujícím úryvku o ní mluví vypravěč a Sára.“

Před čtením žáci samostatně odpovídají:

- *Když slyšíte spojení „nová forma života“, co si představíte?*

Následuje jen velmi krátké sdílení několika odpovědí. Poté žáci čtou **úryvek č. 2**. Text zachycuje rozdílný pohled vypravěče a Sáry na Floru. Vypravěč má potíže přijmout ji jako nový život, protože

neodpovídá jeho představě něčeho krásného, přirozeného nebo snadno pojmenovatelného. Sára naproti tomu trvá na tom, že Flora může být novou formou života, i když přesně neví, co je.

Žáci se ve dvojicích vracejí ke své původní představě „nové formy života“ a odpovídají:

- *Když jste si před čtením představili „novou formu života“, byla vaše představa spíš krásná, nadějná, přírodní, technická, děsivá, nebo jiná? Jak do ní Flora zapadá?*
- *Musí být nový život nutně krásný nebo lepší, aby měl hodnotu? Jak na tuto otázku odpovídá úryvek?*
- *Jak Flora navazuje na předchozí obraz Stepí? Proč může vzniknout právě tam, kde se míchá odpad, hlína, výhonky, kabely a zbytky civilizace?*

Na závěr žáci doplní větu:

Flora není nový život v podobě _____, ale nový život, který vzniká z _____.

Následuje sdílení v plénu.

Reflexe (celkem cca 4 min.)

Nový pohled na slova (4 min.)

Žáci samostatně odpovídají na otázku:

- Co se během hodiny proměnilo či prohloubilo ve vašem pohledu na jedno z těchto slov?
- *zapomnění – odpad – nový život*

Žáci si podle časových možností vyberou jedno slovo, případně se písemně věnují všem třem. Jejich úkolem je stručně pojmenovat, zda a jak se pro ně význam daného slova po práci s texty a pod diskusí změnil. Následuje krátké sdílení několika dobrovolných odpovědí v plénu.

Báseň ze sbírky Nová divočina:

mysl uprostřed noci

potají vyhazuje odpad
do zapomnění

zapomnění už přetéká přes okraj
bude potřeba ho vyvézt

zavrtáváme roury do ztracena
zapomnění podemlelo hlínu
vrací se v potocích

kormoráni pstruzi a velryby
mají zapomnění plná břicha

i ve francouzských pyrenejích
prší z nebe
velké množství zapomnění

Úryvek č. 1 z Flory:

Na chvíli si sedám. Všude kolem mě čerstvě zelené výhonky rostlin, které jsem nikdy neviděl. Mísí se s rozemletými káblíky od sluchátek nebo vánočních řetězů. Cévy kopce. Narůžovělá, holá hlína s chloupky výhonků připomíná kůži. Kopec je hrb z vyhozených věcí. Hluboko uvnitř pracuje sval, který rozkládá, co sem město vyhodí. Pomalu to protahuje svými útroby. Míchá to dohromady. Občas umíchá divnou věc.

Uklidňuju se u telefonu. Palcem tahám za horní část displeje. Vykoukne na mě věčný symbol aktualizace. Telefon pracuje a rodí další a další e-mailovou zprávu. Ve městě je normální den.

Pak si na internetu čtu, že Step je místo zapomnění. Nezdá se mi to. Když město odvrátí zrak, může to fungovat. Ale odsud? To, co je na očích, zapomenout nejde. Vyhozené věci tu plavou vytržené z elektrických obvodů domácností, z koloběhů činností, z civilizace. Nekonečně dlouho čekají, až se roztečou do toxických strusek. Nebo srostou s masem Stepí do něčeho nového.

Úryvek č. 2 z Flory:

Sára tvrdí, že ta věc je technicky vzato nová forma života.

Myslel jsem, že nic jako nové formy života už nevzniká. Nikdy jsem nepřemýšlel nad tím, že kromě vymírání se na planetě také rodí nové druhy. Říkám Sáře, že ať už je ta věc cokoli, připomíná spíš to, co se pokazilo. Vypadá jako nehoda.

– Jestli tě ten tvor naprosto nefascinuje, tak seš hloupej.

– Pod novým životem si představuju něco...

– Krásnějšího? Hledáš nějakou novou květinu? Nový zvíře? Nic takovýho nebude.

– A co je teda ta věc? ptám se.

– To nevím. Můžu nevědět. Ale taky vím, že něco cítí.

– A co, prosím tě? Nemůžeš si ji jen tak přivlastnit, jako by to bylo kotě.

– Nepřivlastňuju si ji. Jenom jí pomáhám. Doprovázím ji. V tom je rozdíl.